

**E N S E
M B L E
R I C E R
C A T A**
KOMORNÉ
KONCERTY
V BANSKEJ
ŠTIAVNICI

KONCERT

BOROŠ - KURTÁG

ENSEMBLE RICERCATA

Management a dramaturgia:

Ivan Šiller, Tomáš Boroš

Redakcia bulletinu: Zuzana Jasenková

Texty: Andrea Bálešová, Tomáš Boroš

Dizajn a layout: Marián Preis

Tlač: Anwell

hlavný organizátor:

spoluorganizátor:

Almázia

Banská Štiavnica
Mesto kultúry 2019

Hlavný partner

U. fond
na podporu
umenia

*Projekt Komorné koncerty v Banskej
Štiavnici z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia.*

Partneri:

Región Štiavnica
Svetové dedičstvo UNESCO

SLOVAK SECTION
INTERNATIONAL FEDERATION OF MUSICIANS
INTERNATIONAL SOCIETY FOR CONTEMPORARY MUSIC

Mediálny partner

**ŠTIAVNICKÉ
NOVINY**

ENSEMBLE RICERCATA KOMORNÉ KONCERTY V BANSKEJ ŠTIAVNICI

15. január 2019

Koncertná sála ZUŠ
Námestie Svätej Trojice 4
Banská Štiavnica

10:00 – 14:00

**Klavírno – skladateľský
WORKSHOP**

(nielen) pre učiteľov klavíra
pod vedením Ivana Šillera
a Tomáša Boroša

15:00

**KONCERT
BOROŠ – KURTÁG**

Ivan Šiller – klavír
Tomáš Boroš – klavír

KONCERT

BOROŠ – KURTÁG

Tomáš Boroš: Situations:

Cupi lupi

Intervaly

Drobné noty

György Kurtág:

A kis zivatar (The Little Gewitter)

(z cyklu Játékok, V. diel)

Harang-fanfár Veress Sándornak

(Bell-fanfare for Sándor Veress)

(z cyklu Játékok, V. diel)

Tomáš Boroš: Situations:

Chorál

F dur s prímesami

György Kurtág:

Ál-módoz-va (az elsüllyedt katedra)

(Day-Dreaming...) (z cyklu Játékok, V. diel)

Les Adieux (in Janáček's Manier)

(z cyklu Játékok, V. diel)

Capriccioso – luminoso

(z cyklu Játékok, V. diel)

Didarida didadi... (z cyklu Játékok, VI. diel)

Tomáš Boroš: Situations:

Prachovka

Rozliate stupnice

Hore a dole

Prstové cvičenie

György Kurtág:

Hommage á Bálint Endre

(z cyklu Játékok, II. diel)

In Memoriam György Szoltsányi

(z cyklu Játékok, V. diel)

Virág az ember... (Flowers we are...)

(z cyklu Játékok, VI. diel)

Tomáš Boroš: Situations:

Zvonkohra

György Kurtág:

Születésnapi elégia Juditnak – a bal keze

második ujjára (Birthday elegy for Judit –

for the second finger of the left hand)

(z cyklu Játékok, VI. diel)

Tomáš Boroš: Situations:

Motor

Kolo

Bez slov

Tarantuly

SITUATIONS – CYKLUS PRE KLAVÍR

Rozličné situácie tu vytvárajú: stupnice, intervaly, akordy, zvuk a jeho vizuálna podoba v konštelácii klávesov klavíra a prstov hráča, symbióza kompozície a interpretácie, atonálne náhodnosti a klasická tonalita, racionálne skratkovité postupy a romantická expresivita. Od apríla do júna 2016 som napísal viacero klavírnych skladieb pre dve i štyri ruky (príp. dva klavíry) nielen pre deti. Ich koexistencia v jednom albume je zatiaľ v procese riešenia.

Ivan Šiller dostal nápad, ako by sa mohli moje skladby pohovárať so skladbami iných skladateľov pre deti. Začali sme viesť dialóg pri dvoch klavíroch, hrať zvukový pingpong, prehrávať sa v hrbe krátkych skladieb, hľadať dotyčnice. Pokúsili sme sa vytvoriť metakompozíciu – veľkú formu zloženú z interakcií skladateľov Kurtága, Lachenmanna a Boroša.

Tomáš Boroš

Koncom sedemdesiatych rokov minulého storočia sa prvýkrát objavuje zbierka skladieb pre deti, ktoré sa jednoduchým a tvorivým spôsobom zoznamujú s hudobnými myšlienkami a postupmi súčasnej hudby, pričom im na spoznávanie tohto sveta slúži samotný klavír.

V kolekcii klavírnych skladieb *Játékok* (prekl. Hry) maďarského skladateľa, pedagóga a klaviristu Györgya Kurtága (1926) sa deti s klavírom spontánne kontaktujú, hrajú a tvoria zvuky. V počiatočnom štádiu využívajú najmä zvuky získané hrou dlaňou a predlaktím a glissandá. Tieto špecifické elementy súčasnej hudby nevyžadujú pozornosť zameranú na presnú hru tónových výšok či špeciálny tréning prstov. Mladému klaviristovi uľahčujú prístup ku klavírnej hre, pretože pracujú s prostriedkami, ktoré sú mu vlastné alebo sú ľahko osvojiteľné. Inštrukcie sa zameriavajú na jasnosť a zrozumiteľnosť zvuku, charakter a dôsledné stvárnenie hudobného toku. Zatiaľ čo sa adept zaoberá základnými princípmi hudby a experimentuje so zvukom, zoznamuje sa s nástrojom, ktorý mu takto odкрýva svoje nekonečné akustické možnosti.

K vytvoreniu cyklu *Játékok* viedlo Kurtága viacero motívov. Prvým krokom bolo vytvorenie piatich krátkych klavírnych skladieb, ktoré skomponoval pre svojho syna (*Prelúdium a valčík in C, Allegro pesante, Skladba*

s clustrami, *Hra tromi prstami a Galop – Játékok, I. diel*. Tieto dielka však chlapcovho učiteľa nezaujali, a tak Kurtág svoje myšlienky ďalej nerozvíjal. V r. 1973 napísal *Hommage a Kadosa, 12 mikrolúdií* na oslavu narodenín svojho učiteľa Pála Kadosu (tieto skladby boli neskôr zaradené do druhého dielu *Játékok*). Cesta do Talianska v 1974 a návšteva zaujímavých miest v tejto krajine ho inšpirovala k vytvoreniu ďalších klavírných skladieb. Veľkým šťastím bolo aj stretnutie s pedagogičkou Marianne Teöke, ktorá požiadala Kurtága o skomponovanie skladieb pre deti. Prof. Teöke sa neskôr stala Kurtágovou spolupracovníčkou pri vytváraní tohto výnimočného hudobno-pedagogického diela.

Prvé štyri diely *Játékok* komponoval György Kurtág v rokoch 1973 – 1976 a boli vydané v Budapešti v r. 1979. Piaty a šiesty a diel sa objavujú v tlačenej podobe v r. 1997, siedmy v r. 2003, ôsmy v r. 2010 a deviaty v r. 2017. V práci na *Játékok* Kurtág stále pokračuje, cyklus tak nie je uzavretou sériou, je otvoreným dielom.

*„Myšlienka skomponovať „Hry“ bola inšpirovaná deťmi, ktoré hrajú spontánne a tými, pre ktorých klavír ešte stále znamená hračku. Experimentujú s ňou, maznajú sa s ňou, útočia na ňu alebo behajú po nej prštekmi. Hromadia na prvý pohľad nesúrodé zvuky, a ak sa tak stane, ich hudobný inštinkt sa objavuje a oni hľadajú harmónie a nachádzajú ich náhodne, opakujú ich. Zbierka nie je metodikou, ale je to jednoducho súbor skladieb. Ponúka možnosti pre experiment, nie pre učenie sa „hry na klavíri...“ (G. Kurtág, Predhovor k zbierke *Játékok*)*

V počiatočnom štúdiu klavírnej hry sa dieťa orientuje v notovej osnove podľa špecifických znakov, ktoré sú detskému mysleniu veľmi zrozumiteľné: napr. hra clustrov dlaňami je označená veľkými gulôčkami, hra predlaktím zvislou čiarou. Pokiaľ má malý klavirista hrať bokom päste, je použitý znak kosoštvorca, hre s rotujúcim zápästím prislúcha znak polmesiaca. Označenie glissánd zodpovedá tradičnému zápisu zvislej vlnovke. Rytmická organizácia nepodlieha tradičnému systému zaraďovania rytmických hodnôt do taktov. V prvom štádiu sa dieťa reflektuje len označenia na „dlhú“ notu, „veľmi dlhú“ hodnotu, „krátku“ a „veľmi krátku“ notu. Podobné je aj označovanie hudobného ticha – pomlčiek. Oboznámenie

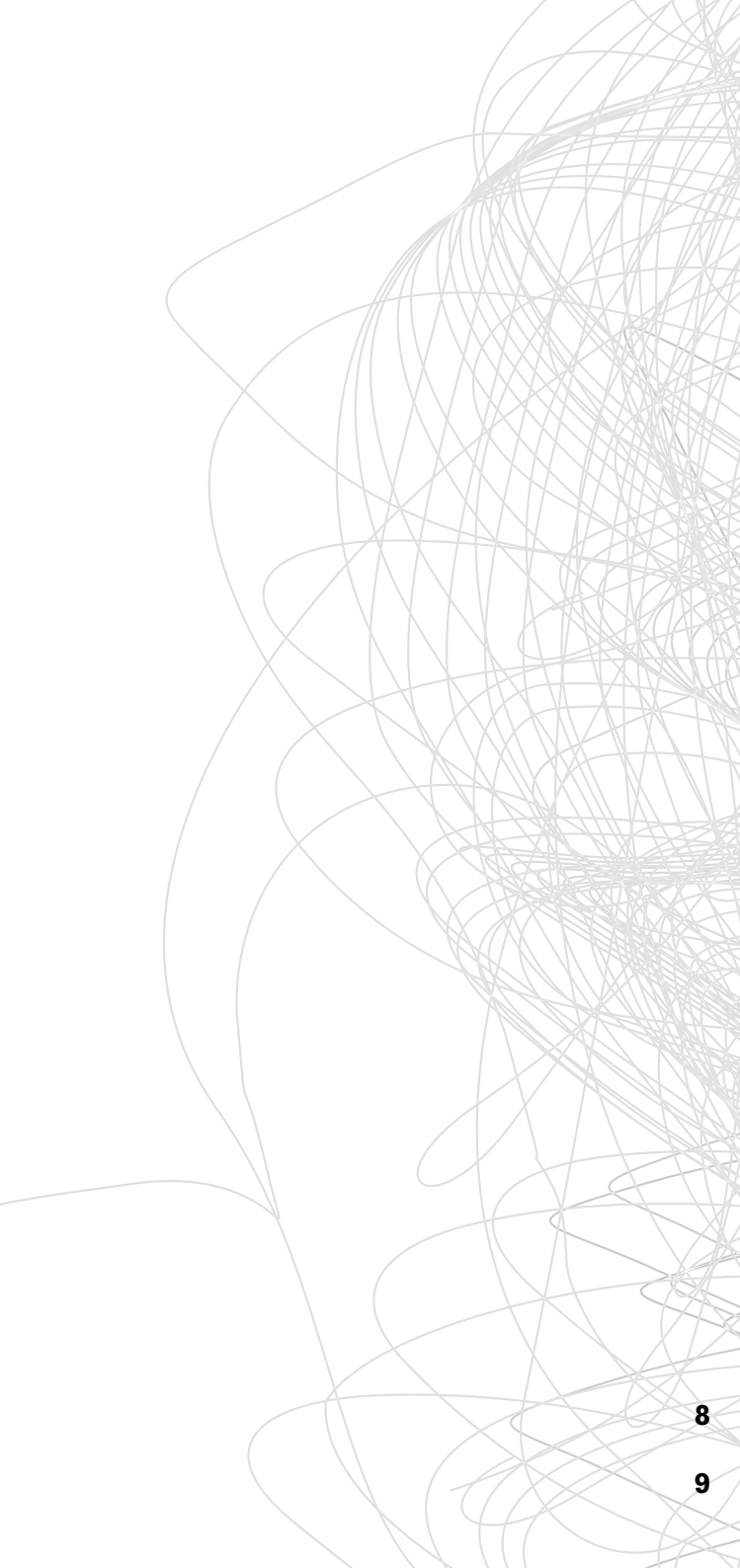
s tradičným značením tónových výšok a dĺžok nasleduje až neskôr. Tie sú však aj v ďalších skladbách častokrát kombinované s clustrami a hrou presne neurčených tónových štruktúr. Dieťa sa od počiatku zoznamuje s hudbou. Hrá zvuky, ktoré sú vopred skombinované alebo si ich samo kombinuje.

Kurtág sa zdráha nazývať cyklus *Játékok* klavírnou školou. V prvom a čiastočne aj v druhom diele sa síce zaoberá počiatočným vyučovaním hry na klavíri, no nestavia žiadnu dogmatickú metódu. Ide mu o zasvätenie do sveta klavírnej hry, hudobnej tvorby i kompozície. Týmto sa približuje k hudobno-pedagogickým dielam J. S. Bacha a B. Bartóka, pretože zachytáva vyučovanie klavírnej hry od počiatočného štádia až po diela určené pre zrelých interpretov, pričom sa nezameriava len na jednu oblasť hudobnej činnosti. Radenie skladieb je postupné v zmysle akceptovania prirodzeného vývoja klaviristu – od počiatočných kontaktov s hudbou až po majstrovské kusy vyžadujúce zrelé hudobné myslenie a vysokú interpretačnú zručnosť.

Játékok sú zároveň encyklopédiou Kurtágovho hudobného myslenia so všetkými charakteristickými črtami. „Kurtágovský“ jazyk je minimalistický, s koncentráciou na detail. V strede záujmu je zmysluplnosť hudobných motívov a fráz, absolútna kontrola hudobného toku, ktorý je častokrát redukovaný na minimum – jeden, dva tóny, kultivovanie hudobnej predstavy, vnímanie hudobných súvislostí, timbre a zvuk nástroja. Hudobné frázy čerpajú svoju energiu z reči, každý tón dostáva svoj osobitný význam. *Játékok* možno charakterizovať aj ako denník skladateľa, súbor jeho myšlienok, esejí, variácií i úvah o hudbe iných skladateľov. Mottom celého diela je niekoľkotaktová kompozícia *Virág az ember* (Sme kvety, krehké kvety), ktorá sa objavuje počas celého cyklu v rôznych podobách, úpravách, formách, no vždy s charakteristickým poetickým výrazom.

Kurtágove *Hry* nie sú určené len deťom. Sú to *Hry*, ktoré si túži zahrať aj dospelý, pretože sú plné radosti, spontánnosti, fantázie, priestoru pre tvorenie a sebapoznávanie.

Andrea Bálešová

TOMÁŠ BOROŠ

Tomáš Boroš (1971) po skončení štúdia na Pedagogickej fakulte UKF v Nitre (hudobná výchova v kombinácii slovenský jazyk a literatúra) pokračoval v štúdiu skladby a hry na klavíri na VŠMU (Bokes – skladba, Paulechová-Niederdorfer – klavír). Od roku 1995 pôsobí v Slovenskom rozhlase ako hudobný redaktor. V rokoch 2005 – 2010 vyučoval hru na klavíri a kompozíciu na ZUŠ Exnárova. Od roku 2010 je vysokoškolským pedagógom na Pedagogickej fakulte UK, kde vyučuje hudobno-pedagogické predmety. V rokoch 2012 – 2015 bol vedúcim Katedry hudobnej výchovy. Na CZŠ Narnia vedie experimentálnu triedu, realizuje workshopy pre učiteľov i deti. Jeho hudobné diela zaznievajú na koncertoch, festivaloch, sú súčasťou profi lových CD albumov slovenských interpretov (VENI ensemble, Elena Letňanová, Milan Paľa, Eva Šušková). Boroš spolupracuje so Štátnym pedagogickým ústavom i Metodicko-pedagogickým centrom. V roku 2015 mu vyšla zbierka modelov pre elementárnu improvizáciu a kompozíciu Skladačky.

IVAN ŠILLER

Študoval hru na klavíri v Bratislave (VŠMU) a Genete (Kráľovské konzervatórium), ako štipendista v USA (Tanglewood Music Center), Kanade (Banff Centre for the Arts) a Nemecku (Ferienkurse für Neue Musik Darmstadt). Venuje sa interpretácii súčasnej hudby, ensemblovej i sólovej hre a hudobnej reinterpretácii výtvarných diel. Rád spolupracuje s inými hudobníkmi, s ktorými formuje rôzne zoskupenia – Cluster ensemble, Ensemble Ricercata alebo Prague Modern. Okrem pôsobenia na Katedre hudobnej výchovy PdF UK spoluvytvára alternatívne „vzdelávacie inštitúcie“ – študentský projekt VENI ACADEMY, či sériu detských workshopov SoundOrchestra – zamerané na improvizáciu, grafické partitúry a experimentálnu hudbu. Je autorom množstva hudobných projektov, festivalov, či koncertných cyklov. Predsedá slovenskej sekcii Medzinárodnej spoločnosti pre súčasnú hudbu (ISCM – Slovak section), s ktorou pripravil hudobný počín roka 2013 – ISCM World New Music Days – ocenený v rámci Rádio_Head Awards 2014. V roku 2016 sa stal umeleckým riaditeľom vzdelávacieho projektu SUPERAR, ktorý sa koná v spolupráci s viedenským chlapčenským zborom a Konzerthaus Wien. V roku 2016 bol súbor Cluster ensemble nominovaný na cenu Nadácie Tatra banky za album Cluster ensemble Plays Philip Glass, na cenu Krištáľové krídlo v kategórii hudba a na cenu Radio_Head Award v kategórii klasická hudba.

www.in-music.sk